

B. R. Shyamala Devi – T. A. Acton

Az indiai falu gazdasági fejlődése és a romani tanulmányok*

Bevezetés

A történelem azt tanúsítja, hogy a kereskedő nomádok (*A szerzők a „commercial nomads” kifejezést használják, mely alatt aperipatetikus törzseket értik. ***) – noha gyakran nem is tartoznak az egyes államok hatáskörébe – nem élvezik azt a fajta autonómiát, az állam kormányzatával szembeni függetlenséget, amelyet a pásztorkodó nomádok időnként megszereznek. Épp ellenkezőleg: helyzetük gyakran függő, alacsony osztályba sorolt és stigmatizált (*Acton, 1985; Rao, 1987*). A nomád kereskedők, fémművesek és mutatóványosok helyzete nemegyszer akár a rabszolgáéval is összevethető (*Fraser, 1992*). Ha elfogadjuk Firdauszi szövegét mint a cigányokra vonatkozó első történelmi beszámolót (*Kenrick, 1995*), akkor azt láthatjuk, hogy ők már kezdettől toladó kormányzati ellenőrzés alanyai voltak.

Az ilyen, gyakran a nomadizálás visszaszorítását célzó kormányzati politika alig fordított valami figyelmet mindarra a tudásra és mindazokra a jártasságokra, amelyeket a nomádok a kereskedelmi útvonalak kockázatos felfedezése, illetve az új technológiák közvetítése közben szereztek. Ezek rövid ideig tartó kihasználását és elfogadását a kiűzetés és a fizikai támadások követhették, amikor feledésbe merült kezdeti hozzájárulásuk a kereskedelem és a gazdaság fejlődéséhez.

A cigányság történetét Indiától az Atlanti-óceánig vizsgató helyi válságok és a cigány közösségek folyamatos marginalizálódása jelezte, legyen szó akár Kelet-Európa mehallái-ról (*cigánytelepeiről?*), az ázsiai országok településeiről, a nyugat-európai cigányok mozgó gettóiról és karavánjairól, vagy akár a megmaradt kereskedő nomádokról szerte Euráziában. A cigányok rendszerint a falvak, a kis- és nagyvárosok peremterületein, illetve az országok közötti határvidékeken telepedtek le. Azok, akik felhagytak a kereskedelmi nomadizálással, és letelepedetten élnek, gyakran a népesség legnyomorúságosabb részét alkotják, bármiféle termelőeszköz birtoklása nélkül.

Ezekben az országokban – különösen Ázsiában, de bizonyos mértékig Kelet-Európában is – úgy értékelik ezt a szegénységet, mint a cigányság szociális problémáját, s ez arra indítja a politikusokat, hogy speciális, ún. „fejlesztéspolitikát” dolgozzanak ki a cigányok számára.

Ez ellentétben áll a nyugat-európai országok cigányokra vonatkozó politikájával. Az utóbbi és az ázsiai államok – köztük India, Pakisztán, Irán és Afganisztán, de még az

olyan távolkeleti országok is, mint Dél-Korea vagy Kína – által a kereskedő nomádokkal szemben követett politika első pillantásra összemérhetetlennek tűnik az anyagi és szellemi hátterek különbözőségei miatt.

A nyugat-európai politika igen széles köre integrálódott kulturális kisebbségnek tekinti a cigányságot: ehhez a fő alapelveket a politikusokat jól-rosszul felvilágosító tudományos tájékoztatás – a szociológia, a pedagógia és e kettő előtt egy lépéssel a nyelvészet – nyújtja. Az ázsiai országokban viszont gazdaságilag hátrányos helyzetben lévő csoportoknak tekintik a kereskedő normád kisebbségeket, amelyek fejlesztésre szorulnak, így itt a legalapvetőbb tudományág a közgazdaságtan. A kelet-európai országok a korábbi szocialista rezsim idején némileg e két végpont között helyezkedtek el, gazdaságfejlesztő megközelítésükben azonban számos, gyakran rasszizmusra visszavezethető ellentmondás volt.

Más megfogalmazásban: az európai uralkodókat először (mondjuk: 1780–1850 között) a nyelvészek, később (mondjuk: 1850–1950 között) az antropológusok és néprajzkutatók, ezt követően pedig a szociológusok informálták arról, hogy kik is a cigányok. (Az Egyesült Államokban a romani tanulmányok legmagasabb szintjének meghatározása még mindig vita tárgyát képezi a nyelvészek és az antropológusok között.)

Az indiai szubkontinensen azonban jelenleg a gazdaságot fejlesztő szakemberek határozzák meg az e politika által megcélzott népességet. De nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ezek a meghatározások az indiaiak által a „törzsi tanulmányokra” vonatkozó korábbi gazdasági és politikai kritikából nőttek ki, mely kutatásterületet a gyarmati korszakban alakítottak ki a brit hódítók India különböző kasztjai, közösségei és „törzsei” társadalmi, gazdasági struktúrájának tanulmányozására.

A „törzs” Indiában (politikai koncepció)

A brit gyarmati korszakban a hódítók rengeteg hivatalnokot, misszionáriust, antropológust és adóisztvizelőt s egyebet ösztökéltek arra, hogy tanulmányozzák a „törzseket” (*Vidyarthi, 1985*), vagyis azokat a csoportokat, amelyek látszólag nem integrálódtak a hindu (vagy muszlim) polgári társadalomba. Az olyan különböző megnevezések, mint a „primitívek”, a „vad törzsek”, a „pásztortörzsek”, a „földművelő törzsek”, a „be nem fogadott törzsek” (*„De-notified tribes”, vagyis semmilyen nemzeti joggal nem rendelkező csoportok.*) és a „bűnöző törzsek”, arról

* Elhangzott 1995. május 31-én Leidenben a *Gypsy Lore Society*-konferencián

** A zárójelben szereplő dőlt betűs magyarázatok a fordító megjegyzései.

tanúskodnak, hogy felismertek néhányat az ezen csoportok közötti gazdasági különbségekből, ám mégis egyetlen jogi, törvényi kategóriába gyűjtötték össze a halász-vadász, a pásztorkodó és a kereskedő nomádokat, illetve a páriák (*A kaszton kívüliek, az ind társadalom legalsó rétege.*) különböző csoportjait.

A földesuraknak, hivatalnokoknak, misszionáriusoknak és beruházóknak – otthoniaknak és külföldieknek egyaránt – szükségük volt általában véve a szegényekre, különös-képp pedig a „törzsi” ahhoz, hogy általuk nagyobb hasznot nyerjenek a kapitalista tevékenység új mezőgazdasági és azon kívüli formáiból (a tea- és gyapotültetvényekből, illetve az építőiparból). Ezért kezdetét vette a különböző „törzsi” csoportok asszimilálásának folyamata akár a hinduk befolyása alatt álló kasztrendszerbe, akár pedig a kereszténység közvetett uralma alá, ami az osztályozás jelentős bizonytalanságát és zavarát eredményezte a brit kormányzat számára abból a szempontból, hogy valamely szegény ember a „törzsi” vagy a „nem-törzsi” csoportba tartozik-e. Számos törzsi származású, illetve állandó szegénységben élő emberre hatott a „napi-egyszeri-étkezés” keresztény misszionáriusok által bevezetett rendszere, ezáltal kialakult a „keresztény kultúrájú törzsek” néven ismert kategória. Kevésbé voltak szerencsések, vagy (attól függ, ki honnan nézi) szerencsésebbek voltak azok, akiket hivatalosan a „bűnöző törzsek” közé soroltak.

A függetlenség kivívása után ezek a kategóriák formálisakká lettek, az addig ide sorolt embereket pedig India alkotmányának 342. és 366 §-ában hivatalosan is mintegy „rehabilitáltak” a „csatlakozott törzsek” közös megnevezés bevezetésével, amelyik elméletben e csoportok minden tagjának a népesség többi részével egyenlő jogokat biztosított. (*„Scheduled tribes”. A fogalmat az Összindiai Bandzsarakutató Csoport 1969-ben készült jelentése így határozza meg: „Csatlakozott törzsnek tekinthető minden olyan törzs, törzscsoport vagy törzsi közösség – és/vagy ezek rokonai, illetve alcsoportjai –, amelyről jelen életkörülményeinek gondos vizsgálata után bebizonyosodik, hogy önálló szokásrendszerrel és kultúrával rendelkezik, saját dialektusát beszéli, saját táborában él, s amelyik a nagyobb közösséghez viszonyítva hátrányos helyzetben van.”)*

Ily módon – noha a nyugati antropológusok és szociológusok jogosan vetették el a „törzs” fogalmát, mint a rassista és imperialista múlt maradványát (s ma már az etnikum szélesebb körű és átfogóbb felfogása alapján dolgoznak) – Indiában a „törzs” politikai fogalom maradt, amelyet a különböző érdekeknek megfelelően különféle-képpen értelmeznek. Ezek alapján véve megegyeznek a hátrányos helyzetben lévő közösségek jobb életviszonyok közé emelésében, összhangban az indiai alkotmány előírásaival, amelyekre nagy mértékben hatott ösztönzően a mélyszéles humanizmusért és a szabadságért vívott, a Mahátmá Gandhi által vezetett küzdelem filozófiája. Ő aki azok közé a nemzeti vezetők közé tartozott, akik felismerték a legnyomasztóbb helyzetben élő társadalmi rétegek (a „Káli Pradzsa”) fejlődését elősegítő programok fontosságát. Kétségtelen: Gandhi – ahelyett, hogy lerombolta

volna a kasztrendszer – megkísérelte integrálni ezeket a csoportokat is a varnák (*A „szín” jelentésű szanszkrit szó a „kaszt” eredeti neve. Az utóbbi kifejezés portugál eredetű.*) indiai felfogáshoz illeszkedő rendszerébe azáltal, hogy a „Gíridzsán” („Az Erdőségek Gyermekei”), illetve a „Háridzsán” („Isten Gyermekei”) névvel illették őket.

Való igaz, ezt nagymértékben kifogásolta az ún. „legnyomasztóbb helyzetben élő társadalmi rétegek” számos tagja, hiszen ismerte saját szüleit, és nem kívánta, hogy „Isten Gyermekeinek” vagy „Az Erdőségek Gyermekeinek” nevezzék őt. A „fejlett nem-törzsi társadalmak” tagjaival összevetve érzékelhető gazdasági nehézségeik és hátrányaik, az attól való viszonylagos távolságuk eredményeként, illetve a saját társadalmi létük milyenségének okaira vonatkozó elmélet hiányában az osztályozással szembeni ellenállásuk mégis csupán visszafogott, halk lehetett.

Meg kell jegyezni, hogy noha a „Gíridzsán” és „Háridzsán” közötti különbségtétel folytatta a „törzsek” között kultúrájuk felszíne alapján tett megkülönböztetés hagyományát, mégis kétségtelen, hogy a korábbiakhoz hasonlóan ugyanazon nomád etnikai csoport tagjai más-más jogi helyzetben találták magukat India különböző részein. Az indiai „törzsek” osztályozásának antropológiai legitimálása általában csupán álcázta és kiszolgálta a helyi gazdasági érdekeket (lásd a „Táblázat”-ot!).

A ghor nép (lambada törzsek) Ándhra Pradesh államban

Dr. Shyamala Devi doktori disszertációja, illetve a saját ghor közösségéhez (melyet a nem-ghor népek „lambada” néven ismernek) tartozó három faluban és hat településen a falusi gazdasági fejlődés terén végzett kutatásairól már megjelent munkája alkalmas néhány olyan társadalmi és kulturális tényező tanulmányozására, melyeket Indiában ehhez a politikához tartozónak tekintenek.

A ghor vagy lambada azon törzsi csoportok egyike Ándhra Pradesh államban, melyeknek összefoglaló neve Indiában „bandzsarak”. Ezek lélekszáma megközelítőleg huszonöt-millió, és folyamatosan a kormányzat speciális intézkedéseinek alanyai 1935-ben a gyarmati tisztviselők mellett érveltek, hogy a „törzsi területeket” teljesen rekesszék ki India akkor készülő alkotmányának hatálya alól. Az indiai nagypolgári-földesúri kormányzat politikája igen nagy mértékben a britekét folytatja; 1950-ben azonban mégis „csatlakozott törzsek” címszó alatt említették a népesség egy bizonyos részét. De még az ilyen szelektív befogadás is főként a maguk a „törzsi” csoportok által vívott küzdelem, illetve a *Dr. Bhimrao Ambedkar* vezette heroikus kampány eredménye volt.

Mielőtt a ghorokat a „csatlakozott törzsek” közé sorolták volna, úgy ismerték őket, mint „bűnöző törzset” (*„Criminal tribe”). Ezt a nevet a brit hatóságok 1896-ban adták az akkoriban igen erős ghoroknak, akik erőiket egyesítve tiltakoztak a különböző diszkriminatív törvények ellen. Csúpan 1952-ben szerezhették vissza a társadalmon belüli*

TÁBLÁZAT

A BANDZSARÁK/LAMBADÁK MEGNEVEZÉSE A KÜLÖNBÖZŐ INDIAI ÁLLAMOKBAN

Állam	Megnevezés	Besorolás
Ándra Pradesh	lámán, lambadi, szugáli, mathúra, lábán, szúnar, dhalta, dzsingadíja, naví, dhádi-bhat, lambadollu, bandzsara, ghor	csatlakozott törzsek
Asszam	bandzsara, ghor	csatlakozott kasztok
Bihar	bandzsara, bridzsári, ghor	csatlakozott törzsek
Csandigárh	mathúra, lábhana, bádi, badzsigár, lóghaná, ghor	csatlakozott kasztok
Dadár Nágár Haveli	bandzsara, ghor	hátrányos helyzetű osztályok
Delhi	bandzsara, sirkiband, lambána, brindzsári, ghor	csatlakozott kasztok
Dzsammu és Káshmir	bádzsore, bázsigár, bádi, mathúra, lambána, ghor	csatlakozott törzsek, hátrányos helyzetű osztályok
Goa	lámán, lambadi, ghor	nomád törzsek
Gudzsarát	lában, mathúra, csarán, marú, bagóra, kanghaszija, róhidász, bhámania, bhairáv, ladenia, gamelia, gávaria, bandzsara, ghor	hátrányos helyzetű osztályok be nem fogadott törzsek, nomád törzsek, csatlakozott törzsek, hátrányos helyzetű osztályok
Harjána	gorbandzsara, bádi, badzsigár, gávaria, nát, ghor	csatlakozott törzsek, hátrányos helyzetű osztályok
Hismacsál Pradesh	more, dhánkút, bádi, badzsigár, szirkiband, bandzsara, ghor	csatlakozott törzsek
Karnátaaká	lambána, lámáni, lambada, lambadi, bandzsara, gaur	csatlakozott kasztok
Keralá	lambadi, szugáli	be nem fogadott törzsek
Mádhja Pradesh	gámilíja, ladenia, bámania, szirkiband, óbaria, bridzsvászi, dhánkúta, ádhimathúra, kancs, bandzsara, ghor	be nem fogadott törzsek
Maháráshtra	mathúra, lábhana, szúnar, naví, dhaliá, dhádi, dzsingadíja, bandzsara, ghor	hátrányos helyzetű osztályok
Nyugat-Bengál	bandzsara, bandzsári, turi (khária)	csatlakozott törzsek
Orissza	bandzsári, lábán, bándzsará, ghor	csatlakozott kasztok, hátrányos helyzetű osztályok
Pandzsáb	szirkiband, bazigár, bádi, lóghaná, mathúra, nát, bandzsara, ghor	be nem fogadott törzsek
Pondicherry	lambada, rádzsput, szikhlighár	hátrányos helyzetű osztályok
Rádzsaszhán	dígorá, márdó, mathúra, badzsigár, nát, bamánia, gávaria, bhát, bandzsara, ghor	be nem fogadott törzsek, nomád kasztok, hátrányos helyzetű osztályok
Tamilnádu	szugáli	be nem fogadott törzsek
Trípurá	bandzsara, ghor	hátrányos helyzetű osztályok
Uttar Pradesh	lábhana, gávaria, gavál, szirkiband, mathúra, kancsi, bridzsvászi, ladenia, gámaliá, dszária, dhádi, bandzsara, ghor	hátrányos helyzetű osztályok

törvényes helyüket, amikor is hatálytalanították a „Criminal Tribes Act” („Törvény a bűnöző törzsekről”) rendelkezéseit – s akkor is csupán papíron. De még ekkor is csak a „partmenti” (az India nyugati partvidékén élő), az „ándhra” és a „rájalaszíma”, ghor csoportokat sorolták a „csatlakozott törzsek” közé, míg a „telangána lambadák” egészen 1976-ig csupán sóvárogtak erre, mint „be nem fogadott törzs”. Ez viszont a különböző államok társadalmi, gazdasági és politikai struktúráinak regionális változásairól tanúskodik.

E közösség tagjaival a gyakorlatban – természetesen – minden államban továbbra is úgy viselkedtek, mint „bűnöző törzshöz” tartozókkal, így ők minden szinten szembeállították magukat a diszkriminációval. A „nem-törzsi”, magasabb kasztok gyermekeinek számos olyan legendát meséltek, amelyik igazolta a „lambada” (ghor) gyermekek távol tartását a társadalmi eseményektől, illetve egyenlőként való elfogadásuk megtagadását.

A többségi indiai társadalom tehát – hol pozitív, hol negatív értelemben – gazdasági és szociális kategóriaként határozta meg a „lambadákat”. A valóságban, persze, a ghorok – a többi bandzsarához hasonlóan – önálló nyelvel

és kultúrával rendelkező, egyedülálló etnikai csoport, amelyik különböző gazdasági tevékenységeket folytatva áramlott szét India számos államában. Itt lenne az ideje, hogy megemlékezzünk néhány etnográfiai részletről, illetve a részben kereskedő nomád, és ugyancsak nyilvánvalóan indiai gyökerekkel bíró Európában élő romani néppel való kulturális hasonlóságról.

A ghorok éppúgy hatalmas gazdasági átalakuláson mentek keresztül, mint az európai cigánység. Eredetileg nomád kereskedők, gabonaárusok és marhatenyésztők voltak. Jelenlegi fő foglalkozásaik az állatkereskedelem, a kézművesség, a téglagyártás, a kőfejtés, az építőipar (gátak, utak és vasutak építésénél éppúgy, mint házakénál), de sok köztük a riksakuli és a hordár, illetve mindenféle napszámos és mezőgazdasági cseléd is. A néhány paraszttá lett „lambada” kilencvenöt százaléka mindössze 0,1–2,5 acre (kb. 405–10 130 négyzetméter.) földterülettel rendelkezik. Az a rendkívül kevés közülük, aki részt vehetett a falusi fejlesztési programokban, illetve aki szélesebb körű, kölcsönös kapcsolatokat tart fenn a „nem-törzsiekkkel”, értelmiségi lett.

Általánosságban véve elmondhatjuk, hogy a ghor társadalomnak a paraszti társadalomba való beépülése a

leggyakrabban a ghorok proletarializálódását eredményezte. A ghorok közötti társadalmi és gazdasági különbségek létrejöttének folyamata a termelés közösségi jellegének, egyben a közösségtudatnak az összeroppanásához vezetett. A régi közösség sok tagja az új társadalomban munkás lett, míg kevesek jól jártak, és tulajdonra tettek szert. Jóllehet, egy kívülálló szemében minden „lambada” egyforma, a valóságban nagy osztály- és kasztbeli különbségek vannak köztük (*Shyamala Devi 1984*). Ily módon, miközben a ghorok mind a „nem-törzsiek” általános elnyomásának áldozatai, létezik egyfajta kizsákmányolás magán a közösségen belül is. Ez viszont esetenként belső összeütközésekhez és ellentmondásokhoz vezet a közösségben, amelyet a különböző kormányzati és civil (*A magyar szóhasználatban ezfelel meg az angol szövegben szereplő „non-governmental”, azaz „nem-kormányzati” kifejezésnek.*) szervezetek ún. progresszív tevékenységei nemegyszer csak tovább szélesítenek.

Ezek a falusi fejlesztésre és integrálásra irányuló progresszív lépések hatásosan törekszenek a „törzsietlenített” ghorok paraszttá tételére, s gyakran proletarializálódásukat eredményezik. A gazdasági konfliktusok sora azonban elvezethet ahhoz is, hogy sok ghor megszűnik paraszt, illetve proletár lenni (*Az angol szöveg itt a „de-peasantisation” és „de-proletarianisation” kifejezéseket használja.*)

A földbirtoklás időtartamának bizonytalansága, a helybéli „nem-törzsiek” ellenséges fellépése és az eladósodottság együttesen elvezethet a félig-letelepedettség és a vándorlás összezavarásához, ami újból a megélhetés nomád útjainak keresését eredményezheti. Az, hogy a földbirtokosok a zálogrendszer révén elidegeníthetik a paraszti birtokokat, hatással van mindazokra, akik csekély nagyságú termőföldet birtokolnak. Azok közül a ghorok közül, akiknek tulajdonát elárverezték, sokan dolgoznak vendégmunkásként az olajtermelő arab országokban. Azon ghorok között, akiknek sikerült némi tőkével kitörniük a paraszti életből, az egyik érdekes fejlemény a vasútnál „bandamunkásként” történő elhelyezkedés (*Shyamala Devi, 1990*). Hogy ezt a munkát megszerezhessék, ahhoz elő kell teremteniük egy magas „belépési határt”, ami annyit jelent, hogy nagy összegeket fizetnek azoknak a munkástoborzó ügynököknek vagy hivatalnokoknak, akik ezeket a munkalehetőségeket biztosítják. Más ghor parasztok viszont, akik elveszítették földjüket és egyébjelzalog felvételét lehetővé tevő tulajdonaikat, és nem lettek vasúti munkások, mezőgazdasági cselédekként kötelezik el magukat.

A kormányzati és civil szervezeteknek a falusi szegényekre, különösen pedig a „törzsierekre” vonatkozó politikáját kettős stratégia jellemzi:

Egyrésztől mind fontosabbakká teszik a hagyományos vezetőket azáltal, hogy – tudatosan elszakítva az ősi tradíciókra visszanyúló helyi, politikai, társadalmi és gazdasági struktúrákhoz fűződő kapcsolataikat – helyet biztosítanak a számukra a nemzeti méretű hivatalnoki hierarchiában, ezáltal helyi zsarnokcskákká téve őket. Másrésztől viszont ami a csoporton belüli társadalmi kapcsolatokat illeti, megszüntetik az egyenlőségen alapuló közösségi struktúrákat.

A tradicionális társadalmi szerkezet összeomlásával viszont a falusi szegények és a „törzsiek” bérrabszolgákká vagy bizonytalan helyzetű paraszttá lesznek egy félfeudális-félkapitalista termelési módban, és utána már nem részesülhetnek a közösen előállított többlettermékből. Függőségbe kerülnek a külső piactól, amelyet ugyancsak külső hatások erőszakoltak rájuk a fejlődés nevében.

A hivatalnokok tehát gazdag hagyományaik, etnikumuk, értékes szokásaik és egyenlőségen alapuló életformájuk megértése helyett a helyi földbirtokosok, kapitalisták és vallási misszionáriusok (akik egy többszörös kizsákmányoláson alapuló felfogás alapján esetenként ugyanazok a személyek) segítségével anyagi érdekeik szolgálatában létrehoztak egyfajta kizsákmányolási rendszert.

Úgy tűnik, csupán néhány távoli helyen élő ghor őrzi tovább a kaszt tradicionális kultúráját, míg a legtöbben a „nem-lambada” hindu társadalommal fenntartott kölcsönös gazdasági kapcsolataik, illetve az abban való politikai részvételük következtében a „modernség áldozatainak” tekinthetők. A mai ghorok között tehát „túlteng” a kulturális és gazdasági változatosság: megtalálható náluk a primitív gazdálkodáson és csaknem-egyenlőségen alapuló társadalmi szerkezet éppúgy, mint a kasztok megosztotta csoportok közé beépült, gazdasági rétegződéssel, letelepült mezőgazdasággal és technikailag korszerű tevékenységgel, illetve magas szinten érvényesülő proletarializálódással együttjáró álközösségi kultúra. Mégis: a konfliktusok és a megosztottság ellenére tudatában vannak etnikai közösségüknek, illetve közös kulturális értékeiknek, s mindezt felhasználják egy új bandzsara identitás kialakításához, mely megőrizné a nem kizsákmányoló, az egyenlőségen alapuló értékeket.

Európai összevetések

Segítségünkre lehet-e az indiai politika gazdasági kritikája abban, hogy rábukkanjunk a társadalmi és fejlesztéspolitika ki nem mondott gazdasági előfeltételeire és velejáráira Európában is? Meg kell kísérelnünk így tenni, mielőtt egyáltalán hozzákezdénénk a két helyzet azonos eszközökkel történő összehasonlításához. Reméljük, kifejlesztik majd az erre irányuló tudományos módszereket is.

A politika azonban túlzottan gyakran előrébb tart a tudományosságnál. Az, hogy a rendkívül szétszórt és üldözött romani nép – politikai szervezetei által – keresi önnön identitását, azt eredményezte, hogy amióta *Ram Bhanawat Singh*, a „Bánjára Seva Sangh” (*A bandzsara csoportok egész Indiára kiterjedő szervezete.*) vezetője az 1979-ben Genfben megtartott II. Világkongresszuson kijelentette: „Amaro rat si tumaro rat” (A mi vérünk a ti véretek is), és amióta *Shaip Jusuf* ugyanezeket a szavakat használta az indiai miniszterelnökkel, *Mohanji Desai*-jal való találkozásakor, azóta az európai cigányság elkezdte kutatni: vajon kulturális örökségük milyen mértékig közös az Indiában élő bandzsarákéval?

A cigány csoportokkal, köztük az indiai bandsarákkal szemben tanúsított viselkedés igen változatos, s nem csupán a világ különböző vidékein, de attól függően is, hogy az egyes államokban milyen rezsim van hatalmon. A társadalmi gondoknak azonban kétségtelenül vannak olyan közös elemei, melyekkel a cigányok minden országban szembetalálják magukat. A cigányok az üldöztetés és társadalmi megkülönböztetés áldozatai, ami napról-napra nyomom követi őket, a segítségüket célzó törekvések ellenére. Napról-napra egyre általánosabb és egyre nagyobb mérvű a kifejezetten ellenük irányuló erőszak veszélye is. A cigányokat gyakran idegenként kezelik, és erőszakkal kirekesztik a befogadó közösségek falvainak, kis- és nagyvárosainak szélesebb világából mint érinthetetleneket, figyelemre és gondoskodásra méltatlanokat, anélkül azonban, hogy lehetővé tennék a számukra a fejlesztési programokban való valódi részvételt.

Ezt a peremre szorulást, tulajdonaik (vagyonuk és tőkéjük), de esetenként még biztonságos otthonuk vagy az őket jogszerűen megillető nemzetiség elvesztését is gyakran csendes beleegyezéssel, kommentár nélkül fogadják el cigányok és nem-cigányok egyaránt. A cigány szervezeteknek azokért a dolgokért kell kampányt folytatniuk, amelyeket más kisebbségek alapvetőnek tekintenek: a valódi elismertetésért; azon jog megerősítéséért, hogy földet kapjanak az állandó és ideiglenes letelepedésre; a teljes jogú állampolgárságért, ami lehetővé tenné, hogy anélkül kapcsolódjanak be a döntésekbe, hogy akár egyének, akár az államok bármiféle társadalmi, gazdasági vagy politikai nyomást gyakorolnának rájuk.

A cigány szervezetek számos közös követelése igényli azon országok figyelmét, melyekben cigány népesség található. Ezeknek a követeléseknek a megértése csak egy szélesebb körű, nemzetek feletti nézőpontból valósítható meg, aminek együtt kell járnia azzal a képességgel, hogy magukkal a cigány szervezetekkel folytassanak jelentőségteljes konzultációt. Ezek a konzultációk idővel emelhetik a cigányság önbizalmát, ami viszont később nagyobb gazdasági és szociális biztonságot, illetve azt a képességet eredményezheti, hogy a cigányok önmagukról döntve, önmagukat becsülve élhetnek világszerte. Ez véget vethet annak a politikacsínálói magatartásnak, amelyik a cigány etnikummal, mint patológiusan vétkes valamivel foglalkozik

(mint az olasz kormány által az EBEÉ 1994 szeptemberében Varsóban megrendezett a cigányokkal foglalkozó találkozáján benyújtott anyag (vö. Acton, 1995), mely arra a jellemzésre emlékeztet, amit a régi brit rádzsák az indiai cigányokról mint „bűnöző törzsekről” adtak). Az ilyen álszociális munkaügyi megközelítések csak akkor válhatnak fel, ha létrejön a munkaszükséglet információra építő gazdasági megértése, ha megvalósul az egyenlő béreket és egyenlő esélyeket biztosító gazdaság éppúgy, mint az, hogy a cigányok és egyéb közösségek egyenlőként vehessenek részt az állam ügyeinek megtervezésében, kihasználásában, s a vállalkozás joga egyformán illessen meg mindenkit.

Ugyanakkor az ilyen gazdasági intézkedések soha nem pusztán magára a gazdaságra vonatkoznak. A cigányok/romák vagy bármely más kisebbség ellen irányuló „etnikai” vagy „faji” diszkriminációt tiltó nemzeti törvények nélkül a gazdasági jogosítványok pusztá szavak maradnak. Ez a fajta diszkrimináció tartalmazza a „cigány” szónak a cigányságot sértő, becsmérlő alkalmazását is. Ezután ehelyett az olyan saját magukra alkalmazott népneveket kell előnyben részesíteni, mint a rom, a sinti, a romanichal, a kaalo stb. A cigányság szokásainak, tradícióinak, törvényeinek, kulturális és – gyakran a kizsákmányolástól védő biztosítékokat is magukba foglaló – gazdasági normáinak tiszteletben tartása előfeltétele egy olyan fejlesztési stratégia létrehozásának, amely nem károsít semmilyen más egyént, közösséget vagy nemzetet sem. Ezek a stratégiák nem függhetnek a kapitalista tulajdonviszonyoknak és a munkakerő kizsákmányolásának bevezetésétől, hanem az erőforrások olyan kiaknázásán kell alapulniuk, amelyek tiszteletben tartják minden emberi lény egyenlő jogait. Ezek a stratégiák jellemző módon magukkal hozzák a társadalmilag tudatos csoportok széles körének tevékenységét, beleértve ebbe a kormányzati és civil szervezeteket, a politikusokat és politikacsínálókat, a szociális munkásokat, a feminista csoportokat, a radikális és egyenlőségpárti egyéneket és csoportokat az egész társadalomban, akik a cigány szervezetekkel szövetségben azért tevékenykednek, hogy minden szempontból egyenlő jogokat biztosítsanak a cigányságnak a méltóságteljes, önmagáról döntő fennmaradásra.

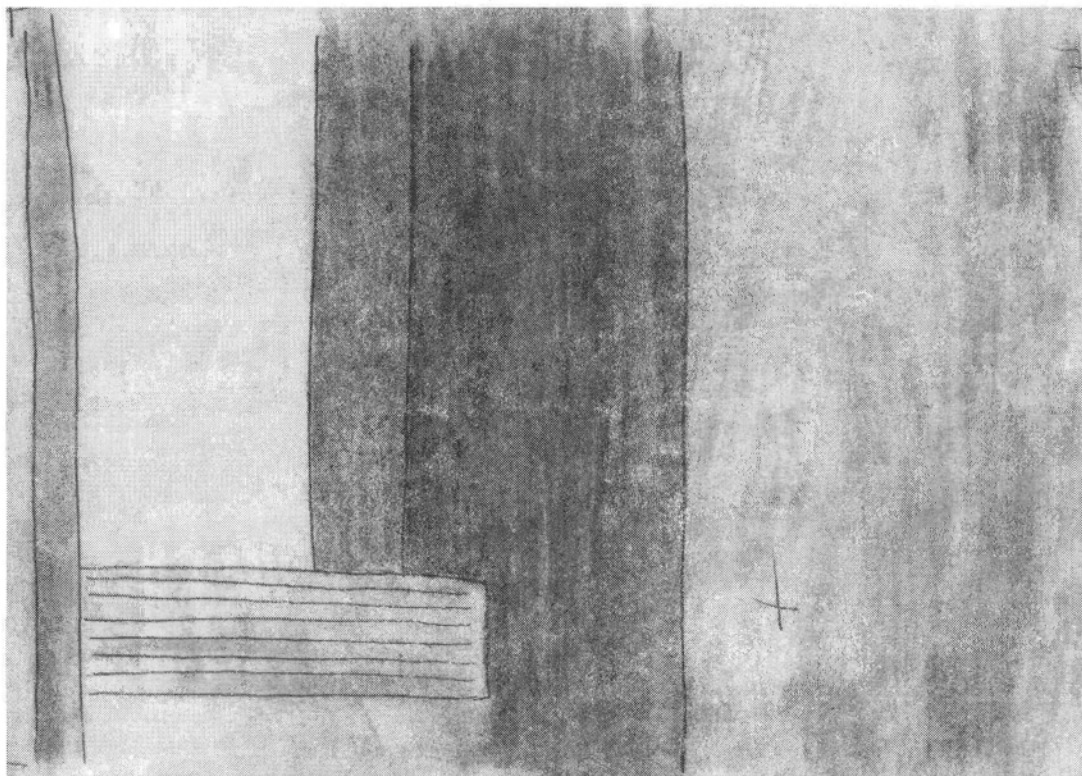
Fordította: T. Zselensky Péter

Irodalom

ACTON, T. 1985: „The social Construction of the Ethnic Identity of Commercial-Nomadic Groups”. In GRUMET, J. (ed.) *Papers from the Fourth and Fifth Annual Meetings of the Gypsy Lore Society, North American Chapter*. Gypsy Lore Society, New York; 1995: „Seminario sui Rom della CSC E”. LACIO DROM (A Centro Studi Zingari lapja), Róma. Vol. 31. (1). 20–23. SHYAMALA DEVI, B. R. 1984: „Caste and Class Differences among Lambada Tribe”. SOCIAL SCIENTIST. Trivendram, 134.; 1989: *Tribal Integration in a Developing Economy*. Doktori disszertáció, Jawaharlal Nehru University, New Delhi; 1990: „Integration of Lambadas as Gangmen in the Railways in Andhra Pradesh”. SOCIAL SCIENTIST. Trivendram, 211–212. FRASER, A. 1992: *The Gypsies*. Blackwell, Oxford. KENRICK, D. 1995: *Gypsies: From India to the Mediterranean*. Interface – CRPD, Toulouse. RAO, A. 1987: *The Other Nomads: Peripatetic Minorities in Cross-Cultural Perspective*. Böhlau, Köln. VIDYARTHI, L. P. 1985: *The Tribal Culture of India*. New Delhi.

Erdei részlet I–VII.

A következő rajzok 1992-ben a Katowice melletti erdőségben készültek. Ezek az erdők a mai napig rejtik a II. világháború nyomait – óriási betonbunkereket, lövészárkokat –, de egyszerű fákat is. A művek itt vannak, az emlékek ott.

Bodó Sándor

